

Devlet Adamı

Eskiden devlet adamı seçilirken batı dünyasında başlıca prensip “akran ve emsali arasında birinci” olan kişiyi seçmektir. Siyasi gelenek yokluğunun kendisini alabildiğine duyurduğu yurdumuzda aydınlığa çıkan yol yine bu formülden geçmektedir.

Yazan : _____

Tayyib GÖKBİLGİN

PROFESÖR

Devlet idaresi, hükümet kurmak ve millet işlerini yürütmek, ötedenberi, ilim ve fikir adamlarının üzerinde düşündükleri ve türlü mütalaalar ileri sürdükleri konular olmuştur. Orta çağda Batıda müessis hukuk ve cemiyet nizamı, devlet ve hükümet idare ve sorumluluklarını taşıyacak kimseleri, “akran ve emsali arasında birinci” “Primus inter pares” formülü ile ifade edebilecek şekilde intihap ve tayin ederken belli bazı kriteriumlar aradığı gibi Doğu medeniyeti muhitine mensup milletler camiasında da, mütefekkirler toplum nizamının salim bir şekilde yürümesini temin maksadiyle, bir takım ahlak ve siyaset kitapları yazmış, bu hususlarda bazı esaslar koymuşlardı. Orta ve yeni çağlardaki bütün Türk ve İslam devletlerinde riayet edilmeğe çalışılan bu kural ve esaslara Osmanlı hükümdarlarınca da ekseriya uyulmuş ve onlarca da bir siyaset ve idare düsturu olarak ele alınmış, gözönünde tutulmuştu. Bu konuda bir çok eserlerin vücade getirilerek bu esas ve düsturları beyan ve izaha çalıştıkları görülmektedir. Bu türlü ahlak ve siyaset eserlerinin sayısı o kadar çoktur ki Bursalı Tahir Bey merhum, kütüphanelerimizde mevcut yazma ve basma bütün kitapları havi “Siyasete Müteallik Asarı İslamiye” başlığı altında bir risale yazmıştı. Gerek Lütfi Paşanın “Ahitname” sinde, gerek muhtelif ilim ve fikir adamlarının Mir’atülmülük, Mir’atüssefa, Mir’atülukala, Maarifülavarif, Usulülhüküm Fi Nizamülümen, Risalei Nizamülalim vesaire gibi ahlak ve siyaset eserlerinde izah edilen devlet adamı vasıfları bugünün şart ve ihtiyaçlarına da tamamen uymakta, Devlet idaresi sorumluluğunda bulunacak siyaset adamlarında aranması lazım gelen özellikleri bildirmektedir.

Bizde İkinci Cumhuriyetin kurulduğu ve yeni hükümet teşkiline çalışıldığı şu sıralarda bunları tekrarlamayı ve gözönünde bulundurulmasının her halde millet ve memleket yararına olacağını belirtmeyi uygun bulduk.

Ancak, her şeyden önce, şunu tasrih etmek lazımdır ki, bugün, hükümet kurmaya memur edilen tarihi büyük şahsiyet İsmet İnönü, aşağıda sıralayacağımız bütün vasıfları nefsinde toplamış ve şerefli mazisi, zengin tecrübeleri ile, Türk milletinin ve cemiyetinin çok buhranlı ve tehlikeli bir devresinde, onun kaderine iyi ve doğru bir istikamet vermek

bakımından, müstesna bir mazhariyet olmuştur. Bunun takdiri akli selimin icabıdır. Takdirsizliği ise, burada izah ve tafsiline girişemeyeceğimiz, menfi ruh ve komplekslerin, türlü görünüşler altındaki, tezahürü demek olacaktır. Bu hususu bir tarafa bırakarak, bundan sonra devlet idaresinde, hükümet sorumluluğunu deruhte edecek kimselerde aranması ve üzerinde büyük bir titizlikle durulması lazım gelen vasıfları, eski Türk ve İslam fikir adamlarının eserlerine dayanarak, şu suretle sıralıyabiliriz:

ESKİLER NE DER ?

1 - Hükümette vazife ve mesuliyet alacak bir kimsede, yani bir Bakanlık koltuğunu işgal edecek zatta bulunması lazım gelen birinci vasıf, onun ilim ve ihtisas sahibi olmasıdır. Bunun şeklen tam olması icap ettiği gibi, herkesçe de kabul ve tasdik edilmesi, geniş bilgisini ve herhangi bir sahadaki ihtisasını tanıtmış olması icap eder.

2 - Yaş meselesi de önemlidir. Yaşını başını almış, feleğin acı ve tatlı tecrübelerini geçirmiş, vakıf ve tecrübeli bir zat olmalıdır.

3 - Eskilerin "Sadakı lisan" dedikleri husustur ki, sözüne güvenilir, kavliyle amel olunur, her suretle itimada ve emniyete şayan kimseler bulunmalıdır.

4 - Yine eskilerin "Killeti tama" rüşvet almayı kimseyi aldatmamasıdır. Bunun, ne kadar mühim bir faktör olduğunu, insanları ne derkelere düşürdüğünü ve toplum hayatında ne kadar bozucu bir tesir yaptığını, çok yakın tarihimizden biliyoruz.

5 - Devlet adamı, bütün insanlara karşı kin ve düşmanlık hislerinden salim olmalıdır. Çünkü adavet, adalet ve şefkate mani olur.

6 - Devlet adamının, bizzat, eskidenberi cari olan kanun ve talimatları, emir ve kararları iyice bilmesi, asla unutmuyarak hatırında tutması ve bunları daima gözönünde bulundurarak hareket etmesi, davranışlarında konsekan olması şarttır.

7 - Eskilerin, zeka ve fetanet sahibi olması dedikleri sezış ve anlayışa malik olması, vuku bulan şeyin hilafı arz ve inha olunduğu zaman doğru ile yalanı fark ve temyiz edebilecek bir kudrette bulunması lazımdır.

8 - Hava ehli olmaması, yani, hafif meşrep, zevk ve safaya düşkün bulunmamak icap eder. Zira, hava ve heves insanı aldatır ve doğru yoldan ayırır. Bilhassa geçen on senelik devre içinde, devlet idaresinde sorumluluk yüklenmiş, bir kısım kimselerin bu bakımdan ne fena durumlara düştüğü ve cemiyet hayatına ne kötü bir örnek oldukları hatırlardadır.

9 - Devlet adamının uhdesine tevdi edilen işleri, bizzat görebilmesi için kitabet erbabından olması, yani, bir meseleyi şifahen iyi takrir ve izah edebileceği derecede, güzel ve selis bir şekilde tahrir edebilmesi, kitabete vukufu sebebiyle ahvalden kolaylıkla agah ve haberdar olması lazımdır.

10 - Kendi ilim ve ihtisas sahasında iş ve eserleri ile tanınmış ve umumi bir emniyet ve itimada mazhar olmuş bulunması gerekmektedir.

İşte, eski ahlak ve siyaset kitapları müelliflerinin, vüzera ve devlet erkanı için aradıkları, bugün bizim de, bu gibi kimselerde mevcudiyetini temenni ettiğimiz on esaslı vasıf bunlardır. Binaenaleyh, Başbakanın, kabinesini kurarken, devlet idaresinde vazife ve mes'uliyet tevdi edeceği kimseleri bu türlü vasıfları haiz zevattan seçmesi ve bu hususta çok dikkatli davranılmak doğru olur.

İLİM İLE YAKIN BAĞLILIK!

Bu vasıfların, bu fazilet ve meziyetlerin muhafazası için de, bahis konusu edilen bu eserlerde, Őu dört Şart'ın tahakkuku serd ve mütalaa olunmaktadır:

I - Devlet adamları fazilet erbabı ile görüŐüp rezilet, ashabı Őerirler ile, ilmen ve ahlaken zayıf kimseler ile temastan ekinmelidirler.

II - Devlet adamları, nefislerini daima ilim ve fikir eserleri ile besleyerek, ilmin yüksek kader ve mertebesini düŐünmeli; niversite ve yüksek tahsil müesseselerine büyük deęer ve itibar göstermelidirler.

III - Kendi noksan ve ayıplarını hiç çekinmeden ihtar edecek sadık dostlar tedarik ve ihtiyar etmeli ve böylece faziletlerini muhafaza eylemelidirler. Zira, insan kendi aybını ve noksanını çok defa göremez.

IV - Eęer nefsinde ftur görürse, bir serkeŐlik hissedilecek olursa riyazet Őekli ile nefis yola getirilmeli ve faziletler muhafaza olunmalıdır.

Bu gibi ahvalde, vazife ve mesuliyet makamını, ehline terketmek de dŐnlmelidir.

(Devamı: Sa. 5, S, 8 de)